

Dariusz Półwiartek

ORCID: 0000-0003-0910-4693

DOI: 10.30657/pha.37.2025.05

[Zespół Szkół Licealnych w Leżajsku]

e-mail: polcwiartekdariusz@wp.pl

Rozwój Stronnictwa Ludowego w powiecie tarnobrzeskim w latach 1936–1939

Streszczenie

Stronnictwo Ludowe w powiecie tarnobrzeskim latach 1936–1939 było najsilniejszym ugrupowaniem politycznym. Pomimo że sytuacja polityczna nie sprzyjała aktywności politycznej, partia przyciągała nowych zwolenników. Lokalni przywódcy na czele z pierwszym prezesem ZP SL Leonardem Madejem w latach 1931–1936 i Franciszkiem Korgą w latach 1936–1939 przyczynili się do wielkiego rozwoju stronnictwa.

Wielką popularność Stronnictwo Ludowe odniosło dzięki takim przedsięwzięciom jak obchodzenie święta ludowego, święcenie sztandarów, Święto Czynu Chłopskiego oraz udział w strajku chłopskim. Te wydarzenia wpłynęły na uświadomienie polityczne i społeczne członków.

ZP SL w Tarnobrzegu był w tym okresie jednym z najlepiej zorganizowanych w województwie lwowskim. W 1936 roku posiadał już 60 kół SL i 2000 członków z legitymacjami a dwa lata później kół było 68 a członków 2836.

Słowa kluczowe:

Powiat tarnobrzeski, województwo lwowskie, Stronnictwo Ludowe, Święto Ludowe, Święto Czynu Chłopskiego, Powiatowa Komisja Gospodarcza, Strajk chłopski, Sekcja Kobiet przy SL, Leonard Madej, Władysław Kozioł, Franciszek Korga, Leon Korga.

Lata 1936–1939 to bardzo intensywny rozwój organizacyjny Stronnictwa Ludowego (SL). Podobna sytuacja przedstawiała się w powiecie tarnobrzesckim. Po bojkocie wyborów parlamentarnych przez ludowców w 1935 r. SL rozpoczęło intensywną pracę organizacyjną w terenie. Wiązało się to z wielkim wyzwaniem partii.

Po pierwsze, ludowcy musieli jeszcze bardziej uświadomić masę chłopską. W tym celu odpowiednio przygotowani instruktorzy partyjni wychodzili w teren, aby szkolić swoich nowo pozyskanych członków.

Po drugie, ludowcy musieli znaleźć sposoby, aby stronnictwo stało się popularne wśród chłopów, wstępowali więc w jego szeregi. Okazjami integracji było obchodzenie świąt ludowych związanych z tradycją chłopską, święta czynu chłopskiego związanego z historią i rolą chłopów w wojnie polsko-bolszewickiej oraz święcenie sztandarów, czyli elementy wiary i przywiązania głównie warstwy chłopskiej do religii katolickiej.

Po trzecie i to chyba było najłatwiejsze, SL wykorzystało ówczesną ciężką sytuację gospodarczą wsi polskiej. Zdecydowana większość gospodarstw chłopskich w powiecie stanowiły karłowate, mające do 3 ha majątki, z których trudno było utrzymać rodzinę. Około 650 gospodarstw włościańskich można było nazwać samodzielnyimi o areale 7 ha. W gospodarstwach karłowatych gospodarze hodowali przeważnie po jednej krowie, posiadali kilka gęsi i kur oraz jedną sztukę nierogacizny¹. Mając tak trudną sytuację gospodarczą, chłopci starali się ją poprawić, wyjeżdżając na tzw. „saksy”.

Ustrój polityczny autorytarny funkcjonujący w kraju po 1926 r. także był sprzymierzeńcem ludowców.

Trudne początki

W powiecie tarnobrzesckim bardzo wczesnie doszło do zjednoczenia stronnictw ludowych. Sprawozdanie sytuacyjne wojewody lwowskiego za luty 1931 r. podaje, że na terenie powiatu tarnobrzesckiego doszło do utworzenia powiatowego komitetu „Bloku Ludowego”². Według „Zielonego Sztandaru” prawdopodobnie 11 stycznia 1931 r. został utworzony Tymczasowy Zarząd Powiatowy³. W swoich wspomnieniach Leon Korga pisze, że początki działalności były trudne. Zebrania odbywały się w prywatnych domach, a prenumerowanie „Zielonego sztandaru” wiązało się ze wzmożoną uwagą władz. „W ślad za tą prasą coraz częściej do drzwi pukała policja. Zaczęły sypać się mandaty karne na niektórych członków SL, za niewiązanie psa, nie przykrytą studnię itp. Narastały coraz bardziej napięte stosunki między członkami SL a zwolennikami Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem (dalej: BBWR). Dokonywał się wyraźny podział wsi na dwa przeciwstawne sobie polityczne obozy.

¹ Archiwum Państwowe w Rzeszowie (dalej: APRz). Zespół 313. Starostwo Powiatowe w Rzeszowie, sygn. 53.

² Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN). Zespół Urząd Wojewódzki we Lwowie, sygn. 974/10. Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc luty 1931 r., s. 11.

³ „Zielony Sztandar” 26 lipca 1931 r., nr 21, s. 8.

Ludowcy zdobywali coraz większe zaufanie, stąd i działalność stronnictwa przybierała na sile"⁴.

Późną jesienią, 11 października 1931 r. odbył się zjazd okręgowy SL w Tarnobrzegu, na którym reprezentowane były powiaty: Sandomierz, Tarnobrzeg, Opatów, Kolbuszowa i Iłża. Na zjazd przybyło 1500 delegatów, a obradom przewodniczył prezes ZP SL dr Leonard Madej. Wśród gości nie zabrakło posłów ludowych: Marcina Marguła, Franciszka Stachnika, Jana Madejczyka, Kazimierza Bagińskiego, którzy wygłosili referaty. Z powiatu tarnobrzeskiego byli obecni działacze Wojciech Motyka i Antoni Kołodziej⁵.

20 marca 1932 r. w Tarnobrzegu odbyło się zebranie delegatów SL z całego powiatu, a uczestniczyło w nim 48 osób. Na zebraniu przemawiali: dr Leonard Madej, Michał Barnat, Franciszek Korga, Władysław Dul, Wojciech Motyka i Jan Kręba. Po zebraniu dokonano wyboru ZP SL, którego przewodniczącym został Leonard Madej. Na końcu zebrania uchwalili następujące rezolucje: zebrani wyrażają władzom naczelnym SL pełne zaufanie i uznanie za dotychczasową pracę; protestują przeciwko wprowadzeniu gmin zbiorowych; żądają wprowadzenia równowagi cen między wytworami przemysłowymi a produktami rolnymi; żądają obniżenia cen produktów objętych monopolem państw i artykułów pierwszej potrzeby; żądają odroczenia spłat danin i długów ze względu na obecny kryzys; wyrażają hołd więźniom brzeskim, wyrażają pogardę dla tych, którzy opuszczają SL⁶.

W marcu w powiecie zostało zorganizowanych 10 kół Stronnictwa Ludowego. Ogółem w powiecie funkcjonowało 21 kół SL⁷.

Maj był bardzo intensywny w działalności stronnictwa, założono bowiem dziewięć kolejnych kół SL (Mokrzyszowie, Gorzycach, Sokolnikach, Zbydniowie, Kotowej Woli, Dąbrowicy, Stalach, Cyganach, Domacynach). W tym czasie w powiecie często gościł poseł Marcin Marguł. W samym maju odbył 23 zebrań⁸.

Wielkim wydarzeniem dla ludowców tarnobrzeskich był przyjazd do ich miasta prezesa Wincentego Witos. Wiec odbył się 22 maja 1932 r. Jak podaje „Zielony Sztandar” przybyło na niego 6 tys. ludzi. Uroczystość otworzył prezes ZP Leonard Madej, wzywając chłopów do tworzenia silnej organizacji ludowej. Witos scharakteryzował ówczesną sytuację polityczną, w której to rządzący nie biorą odpowiedzialności, a pobierają ogromne pensje wobec nędzy ogółu, oraz krytykował wzrost karierowiczów. Na końcu uchwalono kilka rezolucji, żądając rozwiązania sejmu i przeprowadzenia nowych uczciwych wyborów⁹. Sprawozdanie wojewody lwowskiego podaje, że na wiecu zebrało się zaledwie dwa tysiące osób, a posłowie SL (Marcin Marguł, Jan Piróg i Franciszek Stachnik) byli rozczarowani tak małą ich liczbą¹⁰.

⁴ L. Korga, *Ziemia tarnobrzaska w walce o władzę robotniczo-chłopską. Wspomnienia z lat 1934-1939-1945*, Rzeszów 1961, s. 35.

⁵ *Głosy wsi. Zjazd Okręgowy SL w Tarnobrzegu*. „Zielony Sztandar” 18 października 1931, nr 37, s. 6.

⁶ AAN. Zespół Urząd Wojewódzki we Lwowie, sygn. 974/12. Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc marzec 1932 r., s. 62.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, s. 132-133.

⁹ *Manifestacja ludowa w Tarnobrzegu*. „Zielony Sztandar” 26 czerwca 1932, nr 43, s. 2.

¹⁰ AAN. Zespół Urząd Wojewódzki we Lwowie, sygn. 974/12. Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc marzec 1932 r., s. 134.

Czynnikiem uświadamiającym dla działaczy SL były wszelkiego rodzaju zorganizowane kursy polityczne. 3 i 4 czerwca ZP SL zorganizował kurs polityczny dla działaczy w Rozwadowie, w sali miejscowego „Sokoła”, w którym wzięło udział ok. 50 osób, a który trwał pięć godzin dziennie. Referentami byli poseł Jan Brodacki i dr Bruno Gruszka. Na zakończenie kursu przybył poseł Wincenty Witos, który w przemówieniu wyjaśnił zebrany cel organizacji SL i wezwał ich do owocnej pracy¹¹.

8 stycznia 1933 r. z inicjatywy ZP SL odbyło się zebranie przewodniczących, zastępców, sekretarzy i członków miejscowych kół SL istniejących w powiecie, na którym było obecnych 50 osób. Zebraniu przewodniczył Adam Korga. Franciszek Korga na wstępie omówił sprawę organizacyjną stronnictwa w powiecie, stwierdzając, że organizacja miejscowych kół SL w porównaniu z innymi powiatami postępuje bardzo powoli. Jak zaznaczył, w powiecie składki członkowskie płacono niespełna 200 osób¹².

25-26 marca 1933 r. ZP SL w Tarnobrzegu zorganizował dwudniowy kurs polityczny dla delegatów kół. W pierwszym dniu przybyło zaledwie 10 delegatów z poszczególnych gmin. Kurs otworzył prezes ZP dr Leonard Madej, podkreślając, że jego celem jest wszechstronne uświadomienie delegatów. Przemawiał również Franciszek Korga, sekretarz ZP, który omawiając organizację ruchu ludowego w powiecie, stwierdził, że organizacja postępuje bardzo słabo, gdyż nie ma wśród ludności należytego zrozumienia akcji SL. Podkreślił, że w powiecie jest zorganizowanych 37 kół, przy czym zaledwie 14 z nich jest czynnych, a reszta nie może nawet zdobyć się na założenie potrzebnego funduszu celem pokrycia kosztów wysłania jednego delegata na zbliżający się okręgowy zjazd SL¹³.

W kwietniu 1934 r. doszło do wyboru nowego zarządu powiatowego, na którego czele ponownie stanął dr Leonard Madej¹⁴.

NKW SL na posiedzeniu 5 października 1935 r. zatwierdził wybrany 19 lipca ZP SL w Tarnobrzegu¹⁵. 3 listopada odbył się zjazd powiatowy delegatów SL, na którym omówiono sprawy polityczne i gospodarcze. Po przemówieniach i dyskusji uchwalono wiele rezolucji, w których zebrani domagali się wydania amnestii dla więźniów politycznych, przede wszystkim dla więźniów brzeskich, zmiany konstytucji i ordynacji wyborczej, zniesienia karteli, rozbudowy szkolnictwa powszechnego i zniesienia opłat szkolnych¹⁶.

¹¹ *Ibidem*, s. 176.

¹² AAN. Zespół Urząd Wojewódzki we Lwowie, sygn. 974/15. Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc styczeń 1933 r., s. 18.

¹³ AAN. Zespół Urząd Wojewódzki we Lwowie, sygn. 974/15. Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc marzec 1933 r., s. 190-191.

¹⁴ AAN. Zespół: Urząd Wojewódzki we Lwowie, sygn. 974/18. Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc kwiecień 1934r., s. 41.

¹⁵ *Z ruchu organizacyjnego*. „Piast” 20 października 1935, nr 42, s. 6.

¹⁶ „*Wołamy o amnestię*”, „Piast” 24 listopada 1935, nr 47, s. 2.

Święto Ludowe

Wielkimi manifestacjami ludowców w latach 30. były organizowane przez nich Święta Ludowe. Idea święta wsi w Polsce niepodległej wiązała się z działalnością Stronnictwa Chłopskiego. Kongres stronnictwa obradujący 5 czerwca 1927 r. powziął uchwałę, która później została włączona do statutu organizacji: „Dniem Święta Stronnictwa Chłopskiego jest pierwszy dzień Zielonych Świąt, który wszyscy członkowie powinni każdego roku obchodzić w sposób uroczysty przez wywieszanie sztandarów stronnictwa, ozdabianie domów zielenią, pochody, wiece, odczyty itp.”¹⁷ Po zjednoczeniu stronnictw chłopskich NKW SL 9 maja 1931 r. podjął uchwałę w sprawie pierwszych obchodów Święta Ludowego. W artykule 38 statutu SL z 1931 r. czytamy: „Dniem Święta Stronnictwa Ludowego jest pierwszy dzień Zielonych Świąt, który wszyscy członkowie w sposób uroczysty powinni każdego roku obchodzić”¹⁸.

NKW SL wydał w maju odpowiednią instrukcję, jak członkowie powinni obchodzić dzień święta ludowego: „Wszyscy chłopci, drobni rolnicy, wszyscy ludowcy winni uroczystość obchodzić ten dzień, jako wiadomy znak przynależności do milionowej Rodziny Ludowej, jako znak swych dążeń, jako znak walki o lepsze jutro o byt drobnego rolnictwa, o panowanie praw i sprawiedliwości. W tym celu polecamy:

- a. upiększenie zielonymi chorągiewkami wszystkich domów i wejść do zagród,
- b. urządzenie zabaw, pochodów i odczytów,
- c. jednanie dla sprawy ludowej nowych zwolenników przez zbieranie prenumerat pism ludowych i zapisywania na członków SL,
- d. odbycie uroczystych posiedzeń kół SL”¹⁹.

Ludowcy tarnobrzescy do tego czasu nie obchodzili święta ludowego. Po raz pierwszy postanowili to uczynić w 1934 r. ZP SL uchwalił, by pierwsze święto było obchodzone w Zaleszanach, by zgromadzić ludność parafii. Święto rozpoczęto od wysłuchania sumy w kościele parafialnym. Po sumie urządzono pochód z banderą pod figurę św. Floriana, gdzie zgromadzonych i prezesa ZP SL Leonarda Madeja powitał wiceprezes ZP SL Franciszek Korga. Uroczystość, jak podaje „Piaś”, wypadła bardzo dobrze, a frekwencja bez specjalnej agitacji dochodziła do 6 tys.²⁰ Leon Korga wspomina, że to był pierwszy większy wiec: „Przemówienie okolicznościowe wygłosił mój brat, który pełnił stanowisko wiceprezesa ZP SL. W następstwie tego brata wzywał starosta, ze względu na to, że wystąpienie to uznano za zbyt radykalne”²¹.

Warto przytoczyć słowa aktywnego działacza ludowego Jana Madejczyka skierowane do chłopów z okazji święta ludowego w 1935 r., a dotyczące również chłopów tarnobrzeskich: „Święto ludowe to dzień, w którym lud polski winien okazać swą siłę, sprawność organizacyjną, a nadto wysunąć swe postulaty, skryształizować

¹⁷ „Gazeta Chłopska” 13 maja 1928, nr 20.

¹⁸ *Dorobek polityczny i organizacyjny ruchu ludowego*. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Historyków Wsi i Ruchu Ludowego w 110-lecie działalności politycznego ruchu ludowego 26 października 2005, pod red. J. Gmitruka, Warszawa 2005, s. 129.

¹⁹ *Święto Ludowe*. „Zielony Sztandar” 7 maja 1931, nr 6, s. 2.

²⁰ *Uroczystość święta ludowego w Tarnobrzeskim*. „Piaś” 27 maja 1934, nr 28, s. 6.

²¹ L. Korga, *Ziemia tarnobrzaska w walce o władzę...*, *op.cit.*, s. 35.

cele, do których zdąża, które osiągnąć pragnie. Sprawność nasza organizacyjna mimo zjednoczenia ludu pod jednym sztandarem SL, pozostawia wiele do życzenia. Lud nasz gnębiony, szczególnie kryzysem z jednej strony, nie doceniamy jeszcze należyście ważności organizacyjnej, daleki jest jeszcze od tego poziomu organizacyjnego, jaki widzimy u chłopów w krajach zachodnich. (...) Naszym celem Polska ludowa, w której wszyscy obywatele równi – praca powinna być tym przymiotnikiem, który szczególnie winien być podnoszony i nagradzany. (...) Walka o równe prawa o Polskę ludową, o sprawiedliwość społeczną, przegrana być nie może. Prowadzić ją aż do zwycięstwa, jest naszym świętym obowiązkiem. Oto hasła naszego tegorocznego święta”²².

Bardzo imponująco wypadło święto ludowe 16 maja 1937 r. w Tarnobrzegu. Jak podaje „Piastr”, w manifestacji ludowej wzięło udział 30 tys. chłopów z całego powiatu, 150 rowerzystów, 300 banderii konnej, 13 sztandarów. Równocześnie odbyło się poświęcenie i wręczenie sześciu sztandarów gminy zbiorowej Grębów. Przemówienia wygłosili: dr Leonard Madej, prezes ZP SL Franciszek Korga, Kazimierz Konefał, Władysław Koziół²³ i Karol Słomka²⁴.

Święto Czynu Chłopskiego

Obradujący w Warszawie 27 czerwca 1936 r. NKW SL postanowił zorganizować 15 sierpnia w całej Polsce obchody rocznicy czynu chłopskiego na pamiątkę zwycięstwa nad bolszewikami w 1920 r. i wydać w tym celu specjalną odezwę. Organizując uroczystości po raz pierwszy, ludowcy dążyli przede wszystkim do uzyskania poparcia oraz ugruntowania żądań i haseł zgłoszonych w trakcie wielkiej manifestacji chłopskiej w Nowosielcach, w powiecie przeworskim 29 czerwca 1936 r. Obchody Święta Czynu Chłopskiego miały też stanowić przeciwwagę dla sanacyjnych i endeckich obchodów rocznicy „Cudu nad Wisłą”. Ich charakter był jednoznacznie antysanacyjny. Podkreślał to okólnik NKW SL z 27 czerwca, stwierdzający, że obchody poświęcone są uczczeniu czynu chłopskiego z 1920 r. i poparciu politycznych żądań chłopskich²⁵.

Na uroczyste obchody Święta Czynu Chłopskiego w powiecie tarnobrzeskim został wyznaczony Grębów. Święto 15 sierpnia zostało poprzedzone licznymi zebraniemi kół i zarządów. Oprócz spraw ogólnokrajowych omawiane były przygotowania do obchodów, w których powinno uczestniczyć jak najwięcej ludzi. Bardzo starannie zostały opracowane zadania dla milicji porządkowej odnośnie kierowania ludzi do głównego placu zbiórki, rozmieszczenia furmanek, którymi z odległych wsi ściągali ludzie, i zabezpieczenia wody do pojenia koni. Lokalnym zarządzeniem ZP SL święto zostało poprzedzone uroczystymi apelami poległych w I wojnie światowej, zorganizowanymi przez każde koło w swojej wsi. Na placach, gdzie były urządzone apele, zostały usypane kopce, zwieszona faszyna do palenia ognia i zakopany maszt do

²² *Rozważania na święto ludowe*. „Piastr” 23 czerwiec 1935, nr 25, s. 3.

²³ Władysław Koziół często w różnych źródłach zapisywany jest również jako Władysław Koziół.

²⁴ *Obchód Święta Ludowego w Tarnobrzegu*. „Piastr” 6 czerwiec 1937, nr 23, s. 2.

²⁵ A. Kołodziejczyk, *Bitwa Warszawska Dniem Czynu Chłopskiego 1920–1995*, Warszawa 1995, s. 35.

wciągnięcia flagi. Wraz z zachodem słońca 14 sierpnia od Grębowa ukazała się luna od palonej faszyny – znak rozpoczęcia uroczystych apeli. Oprócz kół stronnictwa i ZMW „Wici” przy kopcach licznie się zebrała ludność niezorganizowana. Starosta postawił w stan pogotowia posterunki policji i wszystkich donosicieli, by wiedzieć, jakie działania są podejmowane w związku z uroczystościami 15 sierpnia. Ponadto na teren powiatu została sprowadzona grupa interwencyjna policji z Mostów Wielkich ze szkoły policyjnej, która miała zabezpieczyć spokój na terenie powiatu.

Święto zgromadziło tłumy z pobliskich wsi w szykach zwartych, a z dalszych furmankami. Około godziny 10 uformował się pochód, który przeszedł szosą przez przysiółek zwany Piasek na błonie zwane Wachową Górą. Przy wybudowanej przez młodzież trybunie zgromadziło się ponad 15 tys. ludzi, 22 sztandary kół SL²⁶. Zupełnie inne dane przekazują źródła policyjne. Według nich na Święto Czynu Chłopskiego do Grębowa przybyło 4 tys. ludzi i 500 widzów. Po nabożeństwie i pochodzie odbyło się zgromadzenie publiczne pod przewodnictwem Władysława Koziela z Grębowa. Podczas uroczystości przemawiali: dr Leonard Madej z Tarnobrzega, który w tonie umiarkowanym przedstawił rolę chłopów w walkach o niepodległość, wspominał Nowosielce oraz wzywał do karności i posłuszeństwa wobec władz SL. Zaznaczył, że zwycięstwo jest pewne i chłopci muszą być współgospodarzami w państwie. Kazimierz Konefał II, wiceprezes ZP SL skrytykował obecny system rządów, Obóz Zjednoczenie Narodowe i pułk. Koca oraz wezwał zgromadzonych do czynu. Kolejny występujący Franciszek Korga, prezes ZP SL zapowiedział, że w dniu uroczystości chłopci po raz ostatni legalnie manifestują, od jutra zaś wszyscy przystąpią do wykonania uchwał kongresu. Oznajmił zgromadzonym, że otrzymał z ZO SL rezolucję wprowadzającą w czyn uchwały kongresu, której odczytanie zostało zakazane przez władze. Józef Duma w krótkim przemówieniu wzywał do czynu oraz posłuchu i dyscypliny wobec władz SL. Karol Słomka, prezes powiatowy „Wici” omówił natomiast historię chłopów, poruszył sprawę ks. Arcybiskupa Sapiehy²⁷, mówiąc, że rząd Składkowskiego jest bezsilny. Wzywał do wytrwania, solidarności i zastosowania się do zarządzeń władz w sprawie strajku rolnego, nadmienając, że zwycięstwo jest pewne.

Przemawiało jeszcze kilku mówców w tonie bardzo ostrym i podburzającym. Po częściowym uspokojeniu podnieconego tłumu przez prezesa Franciszka Korgę, Leon Korga, sekretarz ZP SL odczytał treść zakazanej rezolucji w sprawie strajku rolnego, którą zebrani przyjęli z entuzjazmem. Zgromadzenie z powodu nadchodzącej gwałtownej burzy zostało rozwiązane²⁸. W uroczystości wystawionych było 13 sztandarów. Na uwagę zasługuje duża frekwencja kobiet – ok. 40%.²⁹

²⁶ *Strajk chłopski w Małopolsce w sierpniu 1937 r. W pięćdziesiątą rocznicę wielkiego strajku chłopskiego. Wstęp* K. Przyboś, geneza i przebieg strajku J. Hampel. Materiały źródłowe B. Dereń, Warszawa 1988, s. 320.

²⁷ Arcybiskup Adam Stefan Sapieha miał krytyczny stosunek do sanacji.

²⁸ AAN. Zespół Urząd Wojewódzki we Lwowie, sygn. 974/23. Przebieg obchodu Czynu Chłopskiego 15 sierpnia 1937 r., s. 59.

²⁹ Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie (dalej: CPAH), fond 205, opis 1, sprawa 493, s. 61.

Powiatowa Komisja Gospodarcza

SL poza polityką prowadziło również działalność gospodarczą. W 1935 r. Kongres SL powołał Komisję Gospodarczą, a rok później Okręgową Komisję Gospodarczą przy ZO SL. Jej przewodniczącym został ksiądz Józef Panaś. 27 października 1936 r. został wysłany do wszystkich ZP SL komunikat organizacyjny nr 16 o powstaniu Komisji Gospodarczej, powołanej przez ZO SL. Regulamin Powiatowej Komisji Gospodarczej (dalej: PKG) dotyczył głównie prowadzenia pracy gospodarczej na terenie powiatu przez:

- a. gruntowne zapoznanie się z potrzebami i interesami chłopów – ludowców i sympatyków SL oraz stanem i działalnością istniejących w powiecie organizacji gospodarczych i samorządu,
- b. opracowanie na tej podstawie planu akcji gospodarczej uwzględniającego m.in. tworzenie nowych placówek gospodarczych, jak również wchodzenie ludowców do istniejących placówek i ich nastawienie na niezależną, konsekwentną obronę interesów chłopów, drobnych rolników,
- c. systematyczną i planową pracę propagandową i wychowawczą przez poruszanie spraw gospodarczych na ogólnych zebraniach oraz urządzenie specjalnych kursów, konferencji itp³⁰.

13 września 1936 r. podczas zjazdu prezesów kół SL w Tarnobrzegu obszernie omówiono sprawy polityczne i gospodarcze. Zagadnienia gospodarcze omówił delegat do spraw spółdzielczych Posłuszny z powiatu ropczyckiego. Przypomniał słowa Witosa, że spółdzielczość musi być podstawą polityki gospodarczej. Stawiał za wzór miejscowość Gać, której chłopci wspólnymi siłami założyli uniwersytet ludowy, prowadzą spółdzielnię i wspólną opiekę lekarską. Agitował na rzecz organizacji spółdzielczej „Społem”, zachęcając do zapisywania się na członków udziałowców, zakładania sklepów spożywczych i nabywania w nich towarów. Boykotowano wyroby fabryk kapitalistycznych zarówno żydowskich, jak i katolickich oraz kótek rolniczych niebędących spółdzielniami. Oświadczył, że spółdzielnia „Społem” posiada w kraju pięć własnych fabryk i 51 hurtowni spółdzielczych.

W dyskusji dr Leonard Madej dość szczegółowo omówił sprawę spółdzielczości producentów, o której Posłuszny nie wspomniał, a która zdaniem Madeja jest najważniejsza dla chłopów. Ponadto oświadczył, że organizację kótek rolniczych stworzyli ludowcy, a Wincenty Witos był nawet prezesem Małopolskiego Towarzystwa Rolniczego. Jednak przez sanację został usunięty, a jego miejsce zajął Seweryn Dolański z Grębowa, w rezultacie czego organizacja kótek rolniczych jest opanowana przez sanację.

Dr Madej przeciwstawiał się wywodom Posłusznego co do kwestii popierania przez chłopów organizacji „Społem”, ponieważ była to organizacja robotnicza. Według niego SL powinno być ukierunkowane zdecydowanie na przejęcie kótek rolniczych. Jako przykład przytoczył koło rolnicze w województwie poznańskim, gdzie prezesem został wybrany czołowy działacz ludowy były poseł Stanisław Mikołajczyk.

³⁰ D. Półciwiartek, *Działalność komisji gospodarczych przy Zarządzie Okręgowym Stronnictwa Ludowego*. „Prace Historyczno-Archiwalne 2023, t. XXXV, s. 245

Dr Madej twierdził, że „sprawa jest bardzo prosta”, ponieważ w powiecie tarnobrzesckim w Ociecach, Grębowie i Skowierzynie kółka rolnicze już zostały przejęte przez ludowców.

Wywody Posłusznego w kwestii poparcia spółdzielni „Społem” wsparł prezes Franciszek Korga, oświadczając, że organizowanie sklepów „Społem” i jednocześnie podporządkowanie SL kółek rolniczych jest narzucone. Sprzeciwił się temu dr Madej, twierdząc, że tych dwóch działań nie można ze sobą pogodzić³¹.

Podczas zjazdu dokonano również wyboru komisji gospodarczej w składzie: dr Leonard Madej, Adam Zieliński, Franciszek Korga, Józef Duma, Wojciech Duma, Władysław Kozieł, Wincenty Golik, Franciszek Cebula, Kazimierz Konefał, Władysław Polek, Wojciech Piłat i Józef Niezgoda. Prezesem komisji został Franciszek Korga³². Ze sprawozdania wojewody lwowskiego dowiadujemy się jednak, że powiatowa komisja gospodarcza powstała dopiero w listopadzie³³.

21 lutego 1937 r. odbyło się zebranie powiatowej komisji gospodarczej, podczas której jej członkowie przedstawili stosunki gospodarcze panujące w różnych częściach powiatu. Podczas posiedzenia uchwalono założenie filii mleczarskich w Skowierzynie i Wielowsi oraz zdecydowano utworzyć w zależności od warunków miejscowych sklepy spółdzielcze albo sklepy kółka rolniczego. Uchwalono również wnioski w sprawie wycinania lasów. Uchwały te zgłoszono do starostwa w Tarnobrzegu. Komisje gospodarcze działające przy kołach ludowych zorganizowały i przeprowadziły strajk podczas wywózki drzewa z lasów w okolicach Rozwadowa, Grębowa, Chmielowa i Chwałowic na Zasaniu. Zakończył się on sukcesem, gdyż robotnicy uzyskali od 50 do 100% podwyżki. Chłopi, doceniając potęgę organizacji, jeszcze chętniej wstępowali pod sztandary SL³⁴.

Podczas statutowego zjazdu powiatowego SL w Tarnobrzegu 8 maja 1938 r. doszło do wyboru nowej komisji gospodarczej. W jej składzie znaleźli się: Jan Dul z Wydrzy, dr Leonard Madej z Tarnobrzega, Franciszek Korga ze Skowierzyna, Józef Maciuba z Grębowa, Józef Baran z Jeziórka, Jan Tomaszewski ze Skowierzyna, Bielawski, Tworek ze Sokolnik, Józef Trześniowski z Wrzaw, Franciszek Zbyrad z Mokrzychowa, Piotr Tudor z Chmielowa, Jan Trela z Turbii, Antoni Urbaniak z Alfredówki, Wincenty Mróz z Grębowa, Stanisław Rak z Wólki Turebskiej, Jan Rychel ze Skowierzyna i Antoni Puzio. Prezes ZP Franciszek Korga oświadczył, że do głównej komisji gospodarczej z województwa lwowskiego wchodzi dwóch członków, a mianowicie on i ks. Pułkownik Józef Panaś³⁵.

³¹ Archiwum Państwowe w Przemyślu (dalej: APP). Zespół Starostwo Powiatowe w Tarnobrzegu, sygn. 157, s. 150.

³² D. Półćwiartek, *Działalność komisji gospodarczych...*, *op.cit.*, s. 244.

³³ Tamże, s. 246.

³⁴ *Kronika Tarnobrzaska*. „Piaś” 21 marca 1937, nr 12, s. 2.

³⁵ APP. Zespół Starostwo Powiatowe w Tarnobrzegu, sygn. 185, s. 99-100.

Rozwój organizacyjny SL

Od 1936 r. działacze ludowi rozpoczęli w powiecie intensywną pracę organizacyjną. Już w styczniu urządzono 10 zebrań i założono pięć nowych kół SL³⁶. W lutym doszło do wyboru nowego zarządu powiatowego. W miejsce dr Leonarda Madeja wybrano nowego prezesa Franciszka Korgę ze Skowierzyna³⁷. Leon Korga we wspomnieniach pisał, że został wówczas wybrany na sekretarza ZP, ale pomylił się co do terminu zjazdu, gdyż według niego odbył się on w połowie stycznia³⁸. Można zaryzykować stwierdzenie, że wybór prezesa Korgi był trafiony, ponieważ jego celem był rozwój organizacyjny SL w całym powiecie. Miesiąc później zorganizowano pięć nowych kół SL i odbyto 16 zebrań kołowych³⁹. W kwietniu utworzono kolejne trzy koła. W tym czasie odbył się również zjazd powiatowy z udziałem ok. 200 osób poświęcony kwestiom organizacyjnym⁴⁰. Do końca miesiąca w powiecie zostało rozproszonych 600 legitymacji, funkcjonowało 20 kół SL, a kilka było w trakcie tworzenia. Od nowego roku w powiecie zorganizowano 40 zebrań⁴¹. Leon Korga wspomina, że wiosną 1936 r. odbywały się statutowe zebrania w kołach SL. Każdemu z członków ZP SL przypadło kilka do organizacji: „Zwykle na te zebrania szedłem pieszo, z tego względu, że było to najmniej podejrzane, bo można było przemknąć bocznymi drogami, którymi nie zawsze nawet rowerem można było dojechać. Miałem do obsłużenia zebrania we wsiach: Jeziórko, Stale, Mokrzeszów, Chmielów, Cygany i Jadachy. Będąc na zebraniu w Stalach, które odbywało się w mieszkaniu kol. Franciszka Cebuli przy udziale ok. 50 chłopów – członków SL i »Wici«, w trakcie mego przemówienia wszedł do mieszkania komendant miejscowego posterunku Bąk wraz z drugim policjantem i zażądał natychmiastowego zaprzestania wygłaszania antyrządowych przemówień oraz rozejścia się. Ponadto mnie wylegitymował. W trakcie rozmowy oświadczyłem mu, że jest to legalne zebranie miejscowego koła SL. Zdenerwowany pan komendant zaczął krzyczeć, że jeśli się nie rozejdziemy użyje siły. Nie wypadło nic innego jak tylko przedłożyć panu komendantowi odpowiedni paragraf ustawy o legalności odbywania podobnych zebrań, ale i to nie bardzo go przekonało. Wówczas to zebrani zaprotestowali. Jak, to legalnie działającemu kołu SL nie wolno przeprowadzać zebrań? Na to komendant postanowił sprawdzić, czy wszyscy mają legitymacje członkowskie SL. Okazało się, że wszyscy je posiadali, nie mogąc więc rozwiązać zebrań, ponieważ gwarantowały nam to przepisy o legalności zebrań. Fakt ten przytaczam jako przykład stosowania różnych metod przez policję w szykanowaniu i utrudnianiu pracy SL”⁴².

³⁶ AAN. Zespół Urząd Wojewódzki we Lwowie, sygn. 974/23. Sprawozdanie sytuacyjne z życia polskich stronnictw politycznych za miesiąc luty 1936 r., s. 3.

³⁷ *Ibidem*, s. 25.

³⁸ L. Korga, *Ziemia tarnobrzeńska w walce o władzę...*, *op.cit.*, s. 51

³⁹ AAN. Zespół Urząd Wojewódzki we Lwowie, sygn. 974/23. Sprawozdanie sytuacyjne z życia polskich stronnictw politycznych za miesiąc luty 1936 r., s. 45.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 69.

⁴¹ *Z ruchu organizacyjnego*. „Piaś” 12 kwiecień 1936, nr 15, s. 2.

⁴² L. Korga, *Ziemia tarnobrzeńska w walce o władzę...*, *op.cit.*, s. 56-57.

Działalność organizacyjna w maju była najaktywniejsza w całym województwie lwowskim, gdyż założono 12 nowych kół SL⁴³. Potwierdzeniem był zjazd powiatowy, który odbył się w sali „Sokoła” w Tarnobrzegu i na który przybyło ponad 1000 osób. Przewodniczył mu prezes ZP Franciszek Korga, który wygłosił referat polityczny⁴⁴. Miesiąc później powstało osiem kolejnych kół oraz zorganizowano 12 zebrań, w tym powiatowy zjazd delegatów z udziałem ok. 60 osób.⁴⁵ W lipcu zostały założone trzy nowe koła oraz przeprowadzono dwa kursy polityczno-społeczne i oświatowe dla działaczy⁴⁶. Szkolenie odbyło się 1-3 lipca (w godz. 9-19 z jednogodzinną przerwą) w domu Adama Dula w Grębowie, a uczestniczyło w nim 90 członków z 39 kół. Kurs początkowo miał trwać cztery dni, ale z powodu braku prelegentów został skrócony do trzech. Na wykłady zostali zaproszeni student Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie Franciszek Joniec i były poseł Józef Putek, który z niewyjaśnionych przyczyn nie dotarł na kurs.

Po rozpoczęciu szkolenia przemówił Franciszek Korga, który przywitał zebranych z całego powiatu, określił cel spotkania i rozdał legitymacje członkom, którzy dotychczas ich nie posiadali. Po zakończeniu formalności odczytał list nieznannej treści, prawdopodobnie od Witosa, i przystąpił do omawiania zagadnień organizacji ludowych. Twierdził, że nadszedł czas, by chłop zrozumiał swoje potrzeby i gromadnie przystąpił do organizacji ludowych, a nie do Obozu Zjednoczenia Narodowego (dalej: OZN). Korga w czasie kursu przemawiał kilkakrotnie. W drugi dzień mówił o reformie rolnej, podkreślając, że musi być ona przeprowadzona bez odszkodowania, a SL w ten czy inny sposób i tak ją zrealizuje.

Franciszek Joniec, prelegent z Krakowa zapoznał uczestników kursu z historią Polski. Wspominał o tym, jak chłop musiał walczyć w obronie Ojczyzny. Jako ludzi o większym znaczeniu wymienił Kościuszkę, Głowackiego i Kilińskiego. Wyjaśnił uczestnikom początki ruchu ludowego, sięgając do działalności Bolesława Wysłoucha, który był przyjacielem ludu. Podkreślił również wielki wkład Witosa w odzyskanie niepodległości.

Władysław Kozieł z Grębowa w swoich referatach omówił trudne położenie chłopów we wsi, szczególnie podkreślając brak ziemi i środków na utrzymanie⁴⁷. Kurs w bardzo dużym stopniu przyczynił się do pogłębienia wiedzy o ruchu ludowym i poznania celów SL.

Warto zwrócić uwagę na fakt propagowania przez niektórych członków treści komunistycznych. Pojawiły się one głównie w kołach, do których zapisali się powracający z Francji robotnicy. W powiecie tarnobrzeskim coraz mocniej do głosu zaczął dochodzić element radykalizacji. W Chmielowie doszło nawet do oderwania się grupy gospodarzy, którzy założyli drugie koło SL o tendencjach umiarkowanych, a związani byli z dr. Leonardem Madejem. Według sprawozdania starosty powiatowego: „Wy-

⁴³ AAN. Zespół Urząd Wojewódzki we Lwowie, sygn. 974/23. Sprawozdanie sytuacyjne z życia polskich stronnictw politycznych za miesiąc luty 1936 r., s. 89.

⁴⁴ *Wielki zjazd ludowców w Tarnobrzegu*. „Piast” 24 maja 1936, nr 21, s. 6.

⁴⁵ AAN. Zespół Urząd Wojewódzki we Lwowie, sygn. 974/23. Sprawozdanie sytuacyjne z życia polskich stronnictw politycznych za miesiąc 1936 r., s. 108.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 126.

⁴⁷ APP. Zespół Starostwo Powiatowe w Tarnobrzegu, sygn. 157, s. 314.

rażnych wpływów i agitacji komunistycznej w łonie istniejących kół i zarządów SL nie stwierdzono. Zachodzi jednak silne podejrzenie, że ruch ten skrycie tam nurtuje i ma swoich zwolenników zwłaszcza wśród odłamów radykalnych. Szczególnie silnie podejrzani o propagowanie zasad komunistycznych są następujący działacze SL:

- a. Władysław Kozieł, prezes koła SL w Grębowie i jednocześnie II wiceprezes ZP SL,
- b. Kazimierz Konefał z Dęby, I wiceprezes ZP SL,
- c. Franciszek Delbas prezes koła SL i prezes związku zawodowego robotników przemysłu drzewnego w Kępie Rzeczyckiej,
- d. Leon Korga ze Skowierzyna, sekretarz ZP SL i prezes ZP ZMW »Wici«⁴⁸.

We wrześniu doszło do uroczystości poświęcenia sztandarów – w Sokolnikach z udziałem 1000 osób oraz w Stalach z udziałem 500 osób. Odbył się również zjazd powiatowy prezesów kół i delegatów z udziałem 140 osób w celu omówienia spraw gospodarczych i politycznych⁴⁹. Zjazd odbył się w Tarnobrzegu. Na wstępie prezes ZP SL Franciszek Korga oświadczył, „że dotychczasowa ośmiomiesięczna praca organizacyjna w tutejszym powiecie i w całym państwie zrobiła ogromne postępy i zgrupowała setki tysięcy chłopów pod sztandar SL. Dlatego też obecnie przychodzi okres, że to cośmy zasiali po części musimy zbierać”⁵⁰. Prezes zdecydowanie przeciwstawił się tworzeniu nowej organizacji politycznej na terenie byłej kongresówki przez byłego posła ludowego Andrzeja Walerona i innych. Twierdził, że obecnie im się to nie uda, ponieważ „chłop zrozumiał i wie, że jego miejsce jest tylko w SL”. Zwracając się do młodych ludowców, oświadczył, że wystąpienie niektórych z nich nie można pochwalać, ponieważ są one zbyt gwałtowne i wykraczają poza ramy statutu, SL tego w programie nie ma. Na koniec Korga wezwał prezesów kół do pracy na ich rzecz i prenumerowania jak największej pism ludowych⁵¹.

15 listopada 1936 r. w sali „Sokoła” w Tarnobrzegu odbył się zjazd powiatowy członków kół SL pod przewodnictwem prezesa powiatowego Franciszka Korgi. W zebraniu wzięło udział ok. 700 osób za okazaniem legitymacji członkowskiej. Przewodniczący Korga, otwierając zebranie, oświadczył, że odbywa się ono z polecenia Zarządu Okręgowego (dalej: ZO) SL w Krakowie i rozpoczyna nowy rok organizacyjny. Prezes podkreślił, że w powiecie sprzedano ponad 2000 legitymacji członkowskich, a kół SL jest już 60. Korga apelował do zebranych, by każdy członek z osobna werbował innych do zapisywania się do kół SL, gdyż tylko „w masie jest siła”. Wzywał do stałego czytania gazet w kołach, a następnie prowadzenia dyskusji na tematy polityczne. Podkreślił, że widzi wielki postęp wśród członków w powiecie – ruch ludowy jest silny i skierowany na działalność gospodarczą, a od „jutra zaczniemy nowy rok organizacyjny”⁵².

⁴⁸ *Ibidem*, s. 217-218.

⁴⁹ AAN. Zespół Urząd Wojewódzki we Lwowie, sygn. 974/23. Sprawozdanie sytuacyjne z życia polskich stronnictw politycznych za miesiąc 1936 r., s. 162.

⁵⁰ APP. Zespół Starostwo Powiatowe w Tarnobrzegu, sygn. 157, s. 150-151.

⁵¹ *Ibidem*, s. 151.

⁵² *Ibidem*, s. 272.

24 stycznia 1937 r. odbył się zjazd powiatowy SL w Tarnobrzegu, w którym wzięło udział 300 chłopów za okazaniem legitymacji na ten rok. Sprawozdanie z kongresu zdał prezes Franciszek Korga. W dyskusji członkowie wzywali, aby „wszelkie sprawy wsi brać w swoje ręce, a nie oddawać Tarnowskiemu, Potockiemu, Radziwiłłom, odwiecznym tyranom i gnębielom chłopów”. Apelowano także, by młodzież wychowywała się w związku wiciowym w duchu demokratycznym, a nie w Akcji Katolickiej czy w Strzelcu⁵³.

Na zjeździe ZP SL i prezesów kół SL 4 marca 1937 r. w Grębowie omówiono sprawy polityczne, przy czym szczególnie negatywnie ustosunkowano się do nowo tworzącej się partii Obozu Zjednoczenia Narodowego. Obecnych było ponad 60 osób, przeważnie prezesi kół i ich zastępcy. Wśród wielu rezolucji uchwalonych jedna brzmiała następująco: „Chłopi powiatu tarnobrzesckiego zorganizowani w SL wypowiadają się przeciwko akcji propagandowej Polskiego Radia, które oddało się na usługi jednego człowieka. Radio ma służyć wszystkim warstwom społecznym a przede wszystkim program radia winien być dostosowany do potrzeb wsi i interesów państwa a nie do potrzeb jednostek. Domagamy się natychmiastowej zmiany programu Polskiego Radia. W razie gdyby w dalszym ciągu podobna akcja propagandowa na rzecz obozu pułk. Koca przez radio była prowadzona, chłopci jednogłośnie postanawiają bojkot Polskiego radia, związając anteny”⁵⁴.

4 kwietnia 1937 r. dokonano wyboru nowego Zarządu Powiatowego Stronnictwa Ludowego. Na prezesa został wybrany Franciszek Korga, a dr Leonard Madej objął stanowisko prezesa honorowego. Na wiceprezesów wybrano Kazimierza Konefała i Władysława Kozieła, sekretarzem został Leon Korga, a skarbnikiem Jan Zieliński. W skład zarządu weszli: Józef Duma, Jan Zieliński, Wincenty Małys, Leon Korga i Karol Słomka, natomiast na zastępców członków wybrano: Franciszka Madeja, Józefa Rychła, Jana Zycha, Jana Ślęzaka i Dąbka. Do komisji rewizyjnej powołano: Karola Brodę, Władysława Sowę, Stanisława Dula, Jana Urbaniaka i Stanisława Mularza⁵⁵.

Strajk chłopski

Od początku 1937 r. wśród członków stronnictwa, nawet lokalnych, coraz częściej można było usłyszeć o przygotowywanym strajku chłopskim. Zwołany 17 stycznia Nadzwyczajny Kongres SL na wniosek Franciszka Książka podjął decyzję o przeprowadzeniu protestu⁵⁶. Władze stronnictwa nie śpieszyły się jednak z podjęciem prac przygotowawczych. 17 czerwca odbyło się w Warszawie Posiedzenie NKW SL z udziałem delegacji małopolskiej, która domagała się przeprowadzenia protestu. Ostatecznie podjęto decyzję, że jeśli postulaty SL nie zostaną zrealizowane, 15 sierpnia zostanie ogłoszony strajk rolny⁵⁷.

⁵³ „Zielony Sztandar” 7 marca 1937, nr 13, s. 8.

⁵⁴ *Chłopi w tarnobrzesckim grożą bojkotem radia*. „Piast” 4 kwietnia 1937, nr 14, s. 6.

⁵⁵ D. Półćwiartek, *Składy osobowe zarządów powiatowych Stronnictwa Ludowego w województwie lwowskim w latach 1931–1939*. „Myśl Ludowa” 2022, nr 14, s. 67.

⁵⁶ J. Gmitruk, *Geneza Wielkiego Strajku Chłopskiego w sierpniu 1937 roku*, [w:] *Wielki Strajk Chłopski w 1937 r. Uwarunkowania i konsekwencje*, pod red. W. Wierzbieńca, Rzeszów 2008, s. 35

⁵⁷ D. Półćwiartek, *Strajk chłopski w województwie lwowskim w 1937 r.*, op.cit., s. 61.

W zachodnich powiatach województwa lwowskiego w nocy z 15 na 16 sierpnia odbyły się zebrania zarządów kół SL i komendantów straży porządkowych, podczas których ustalono plany działań na nadchodzące dni. Leon Korga wspomina, że w tym celu zostało przeprowadzonych kilka spotkań z kolegami Franciszkiem Delbasem i Michałem Pawelcem. „Obliczyliśmy swoje siły i byliśmy pewni swej zdecydowanej przewagi w SL, nie licząc młodzieży wiciowej, która w całości nas popierała. Prawicowi przywódcy SL, z dr Leonardem Madejem z Tarnobrzega na czele, byli izolowani nie mieli już w tych dniach żadnego wpływu, nikt ich nie słuchał. Ma się rozumieć, oni byli przeciwni ogłoszeniu strajku. I jak zwykle było kilku takich, którzy się wahali. Z jednej strony byli za ogłoszeniem strajku, lecz z drugiej strony nie chcieli współpracy z robotnikami”⁵⁸.

W Grębowie, gdzie zostało zorganizowane Święto Czynu Chłopskiego, po przemówieniach władz powiatowych SL ogłoszono strajk chłopski. Rezolucję strajkową odczytał sekretarz powiatowy SL Leon Korga, który przy bezwzględnej ciszy i pełnej powadze podał do wiadomości informację o dziesięciodniowym strajku.

16 sierpnia był pierwszym dniem strajku. Młodzież wiciowa, już poprzednio przygotowana do pełnienia nadzoru nad przebiegiem protestu, przystąpiła do swoich czynności, a mianowicie przerwania pracy w młynach, cegielniach, tartakach i gorzelniach (oprócz służby folwarcznej zatrudniani byli również ludzie dochodzący z pobliskich wsi). Do domów zwracano również tych, którzy szli do dworów, do pracy w polu – tak się działo w majątkach Dolańskiego, Hordyńskiego i Gieca. Mleczarnia w Skowierzynie odmówiła przyjęcia do przerobu mleka z folwarku Hordyńskiego. Dowództwo nad sprawnym przebiegiem strajku chłopskiego i pilnowaniem porządku powierzono powiatowemu komendantowi milicji ludowej Józefowi Dumie z Krawców⁵⁹.

Bojówki ze Skowierzyna pilnowały głównej drogi Sandomierz–Rozwadów, pod wsią Zaleszany oraz przewozu na Sanie pod Radomyślem. Jedna z bojówek licząca osiem osób udzieliła pomocy grupom z Wólki Turebskiej i Turbii, by silniej obsadzić drogi wokół Rozwadowa. Główny punkt akcji strajkowej znajdował się w Skowierzynie⁶⁰.

Jakiś czas później doszło do pierwszych starć z policją. Pierwszy atak skierowany został na Skowierzyn. Przejeżdżając przez wieś Zaleszany, oddział policji rozprawił się z grupą młodzieży ze Skowierzyna, która wstrzymywała roboty we dworze oraz ruch na drodze głównej Sandomierz–Rozwadów. W Skowierzynie pod mleczarnią dotkliwie pobito wielu protestujących, nie wyłączając kobiet i młodzieży. Domy Jana Karbowniczka i Jana Jonaszka, jako tych najbardziej aktywnych wiciarzy i ludowców, zostały zdemolowane. Pod mleczarnią aresztowano prezesa ZP SL Franciszka Korgę⁶¹. Mimo spokojnego przebiegu strajku starosta Tadeusz Len objeżdżał z policją powiat, nakazując bić pałkami chłopów przypadkowo spotykanych na drogach i zwracając się do nich z hasłem „do roboty”⁶².

⁵⁸ L. Korga, *Ziemia tarnobrzeńska w walce o władzę...*, *op.cit.*, s. 91

⁵⁹ *Strajk chłopski w Małopolsce w sierpniu 1937 r...*, *op.cit.*, s. 320-322

⁶⁰ L. Korga, *Ziemia tarnobrzeńska w walce o władzę...*, *op.cit.*, s. 97.

⁶¹ *Ibidem*, s. 99-100.

⁶² AAN. Zespół Komenda Wojewódzka Policji Państwowej we Lwowie, sygn. 7, s. 4.

Starosta Len rozwścieczony, że na jego terenie chłopci wznieśli bunt przeciwko władzy przystąpił do pacyfikacji powiatu. Na czele zmotoryzowanej brygady policji przybył do Grębowa w celu rozpędzenia protestu. Chłopi, kobiety i młodzież grębowszczyzny nie ułękli się gróźb starosty, sprzeciwiając się jego wezwaniu do rozejścia się i tym samym przyjmując nierówną walkę z policją, do której posłużyły im kamienie. W odpowiedzi policja oddała salwy karabinowe, w wyniku których śmierć poniósł Piotr Szewc z Wydrzy, a wielu zostało rannych. W tym dniu, tj. 17 sierpnia wieczorem został aresztowany prezes koła SL w Grębowie i równocześnie wiceprezes ZP SL Władysław Kozieł. Następnego dnia starosta Len wydał rozkaz przeprowadzenia pacyfikacji według niego najbardziej niebezpiecznej wsi Stale. Zniszczono doszczętnie 17 domów, pobito wielu mężczyzn, jak również kobiety i dzieci. W szczególny sposób znęcano się nad działaczami. Przykładem może być Szymon Dąbek, którego policja skatowała w sposób okrutny. Mszczono się również na inwentarzu – rozbastwieni policjanci nożami rozdzierali pierzyny, rozbijali szafy, łóżka i beczki ze zbożem. Podarli nawet sztandar SL oraz połamali drzewce i deptali.

W ślad za pacyfikacją wsi Skowierzyn, Grębów i Stale dokonywano licznych aresztowań aktywnych ludowców i wiciarzy⁶³.

Aresztowano wielu działaczy SL, m.in. sekretarza ZP SL Leona Korgę, członków zarządu Józefa Dumę i Michała Palucha, wiceprezesa ZP ZMW „Wici” Moskała, sekretarza Związku Zawodowego Robotników Przemysłu Drzewnego M. Krajewskiego, Franciszka Delbasa. Po przesłuchaniu zwolniono Moskała, Korgę i Delbasa, natomiast pozostałych działaczy zatrzymano w celu dalszego śledztwa⁶⁴.

W związku z przygotowaniem SL do powtórnego strajku w 1938 r. MSW przedstawiło opracowanie, z którego wynikało, że należałoby przeprowadzić rewizję w ZP, w tym także w Tarnobrzegu⁶⁵.

Sekcje kobiet przy SL

Z początkiem 1937 r. został opracowany regulamin dla Sekcji Kobiet SL. Mogła być ona utworzona przy każdym kole SL, jeżeli zebrało się przynajmniej 15 kobiet i jeżeli oświadczyła gotowość zawiazania jej na osobnym zebraniu kobiet. Zarząd sekcji kobiet był wybierany na walnym zebraniu. W jej skład wchodziły: przewodnicząca, zastępczyni, sekretarka i skarbniczka. Wybór zarządu sekcji kobiet zatwierdzał zarząd miejscowego koła SL, orzekając, że sekcja może rozpocząć działalność. Gdyby jednak decyzja była negatywna, wówczas kobietom przysługiwało prawo odwołania się do ZP, którego opinia była ostateczna.

Zadaniem zarządu sekcji kobiet w kole było dbanie o podniesienie poziomu politycznego, społecznego, gospodarczego i kulturalnego członkiń przez organizowanie zebrań raz w miesiącu oraz odczytów, pogadanek, kursów, wystaw, wycieczek i uzupełnianie publikacjami bibliotek. Ważnym zadaniem sekcji było również dbanie o jej

⁶³ L. Korga, *Ziemia tarnobrzaska w walce o władzę...*, op.cit., s. 100.

⁶⁴ *Aresztowania w powiecie tarnobrzeskim*. „Zielony Sztandar” 23 stycznia 1938, nr 5, s. 5.

⁶⁵ AAN. Zespół MSW, sygn.1129. „Akcja SL w 1938”. Zarządzenia i prace przygotowawcze [na wypadek strajku chłopskiego organizowanego przez SL], s. 66.

liczebny rozwój. Ponadto zarząd miał opracować plan pracy na okresy wiosenny, letni i jesienny, a po przedyskutowaniu go na zebraniu przedłożyć zarządowi koła do zatwierdzenia. Obowiązkiem sekcji było także złożenie co roku do 1 marca pisemnego sprawozdania do powiatowej sekcji kobiet i prenumerowanie przynajmniej jednego pisma ludowego.

W zarządzie sekcji kobiet SL główną rolę odgrywała przewodnicząca, która zwoływała zebrania, przewodniczyła, podpisywała wraz z sekretarką wszystkie pisma wychodzące z sekcji i reprezentowała organizację na zewnątrz. Ponadto na zaproszenie zarządu koła uczestniczyła w jego posiedzeniach i referowała sprawy kobiece. W razie jej nieobecności zadania te przejmowała zastępczyni.

Ważną rolę w zarządzie pełniła również sekretarka, która sporządzała protokoły zebrań sekcji, a następnie podpisywała je wraz z przewodniczącą. Przygotowywała porządek dzienny zebrań sekcji i podawała go do zatwierdzenia zarządowi. Ponadto prowadziła dziennik podawczy pism przychodzących i wychodzących. Miała także za zadanie pisać krótkie sprawozdania z odczytów, pogadek i wszelkich imprez oraz roczne sprawozdania dla zarządu koła i sekcji powiatowej.

Finansami sekcji zajmowała się skarbniczka. Prowadziła dokładny spis członków i pilnowała regularnego uiszczania składek oraz wszelkich spraw związanych z prowadzeniem finansów. W tym celu prowadziła książkę kasową. Fundusze sekcji kobiet pochodziły z uchwalanych na zebraniu składek członkowskich, ze świadczeń kasy koła odpowiednich do potrzeb i liczby sekcji, dobrowolnych datków członkiń i sympatyków SL oraz organizowanych samodzielnie przez sekcję imprez. Kobiety podkreślały pewne zaniedbania spraw kobiecych w stronnictwie, które przy nie pomysłało o wcześniejszym uświadomieniu i organizowaniu kobiet zwolenniczek⁶⁶.

16 stycznia 1937 r. przy udziale 17 członkiń doszło do założenia Sekcji Kobiet w Skowierzynie. Na przewodniczącą została wybrana Maria Śpiewakówna, na sekretarza Maria Korgowa, a na skarbnika Maria Jezierska⁶⁷.

Bardzo pręźnie działała Sekcja Kobiet w Zbydniowie, która powstała 5 kwietnia 1937 r. 12 grudnia sekcja wysłała swoją delegatkę do Krakowa na kurs wojewódzki kobiet. 24 grudnia kobiety zorganizowały opłatek, w którym wzięło udział 90 osób (młodszych i starszych). Zaproszone zostały także członkinie z kół sąsiednich. Na kurs do Łąki sekcja wysłała kilkanaście kobiet. Koło zaprenumerowało tygodnik „Piaś”. Do kwietnia 1938 r. do sekcji zapisało się 45 członkiń, a 37 wykupiło legitymacje. Na cały 1938 r. sekcja miała ułożony obszerny program pracy, w tym dwa kursy⁶⁸.

Sytuacja organizacyjna po strajku chłopskim

7 listopada 1937 r. w Grębowie pod przewodnictwem drugiego wiceprezesa ZP odbył się zjazd prezesów i sekretarzy kół SL, w którym wzięli udział delegaci z 32

⁶⁶ D. Półciwiartek, *Działalność Sekcji Kobiet przy Stronnictwie Ludowym*. „Rocznik Historyczny Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego” 2022, nr 38, s. 60-62.

⁶⁷ *Ruch ludowy a kobiety*. „Zielony Sztandar” 13 lutego 1937, nr 9, s. 7.

⁶⁸ *Sprawozdanie z działalności Sekcji Kobiet SL w Zbydniowie*. „Piaś” 10 kwietnia 1938, nr 15, s. 7.

kół. Zgromadzenie było pierwszym po okresie strajku, ponieważ starosta tarnobrzeski Len zakazał przez pewien czas urzędowania zebrania SL. Ponadto wielu działaczy – członków prezydium ZP zostało aresztowanych i osadzonych w więzieniu w Rzeszowie (gdzie przebywał jeszcze prezes ZP Franciszek Korga). Zgromadzeni, żądając nadal pełni praw obywatelskich, postanowili jednomyślnie pomóc potrzebującym ludowcom. W tym celu każde koło złożyło kwotę 10-20 zł i przesało ją do ZP na ręce sekretarza Leona Korgi w Skowierzynie. Członkowie stronnictwa również w modlitwie pamiętali o poległych podczas strajku. Tydzień wcześniej w kilku parafiach zostały odprawione za zmarłych ludowców msze święte, w których brały udział okoliczne koła SL ze sztandarami oraz młodzież wiciowa⁶⁹.

5 grudnia w Tarnobrzegu odbył się zjazd powiatowy członków SL pod przewodnictwem niedawno zwolnionego z więzienia w Rzeszowie prezesa Franciszka Korgi. Zebrani w liczbie ponad 1000 osób zgotowali mu owację. Jednym z głównych powodów zjazdu był wybór delegatów na najbliższy kongres. Ostatecznie wybrani zostali: Józef Duma z Krawców, Ignacy Moskał z Wólki Turebskiej, Leon Korga ze Skowierzyna, Szymon Dąbek ze Stalów, Antoni Urbaniak z Alfredówki, Władysław Kozieł z Grębowa oraz prezes powiatowy Franciszek Korga⁷⁰.

27 grudnia doszło do zebrania organizacyjnego w gromadzie Krawce, zwołane z inicjatywy Józefa Dumy. Do koła przystąpiło wówczas 62 członków. Następnie wybrano zarząd koła oraz komisję gospodarczą. Nowo wybrany prezes J. Duma apelował do członków, aby zaprenumerowali przynajmniej sześć egzemplarzy gazet dla koła, gdyż jak się wyraził – gazeta to jest oświata, a oświata prowadzi do dobrobytu⁷¹.

Podczas zebrania prezes ZP SL Franciszek Korga apelował za wzmocnieniem akcji organizacyjnej, gdyż jak zaznaczył: „obecnie ruch ludowy zaczyna upadać i w tym celu polecił urządzać częste zebrania, na których ma być omawiana akcja werbunkowa nowych członków”⁷².

17 kwietnia odbyły się dwa zebrania prezesów SL w powiecie – jedno u dr Leonarda Madeja w Tarnobrzegu przy udziale 14 osób z Mokrzyszowa, Stalów, Jeziórka, Chmielowa, Jadachów, Rozalina, Alfredówki, Machowa, Ocic i Zakrzowa, drugie dla części powiatu tzw. Rozwadowszczyzny w Skowierzynie. Madej na spotkaniu w Tarnobrzegu wzywał do wyęźnienia wysiłków organizacyjnych, mówiąc, że w tych kilku tygodniach powiat musi być dobrze zorganizowany i gotowy. Podkreślał, aby do pracy organizacyjnej dobierać ludzi pewnych i oddanych, ale przy tym kierować się rozumą i dyscypliną. Zwracał uwagę na to, by nie dawać powodów policji do interwencji i by każdy (i mężczyzna, i kobieta) był gotowy, ponieważ nadchodzą decydujące chwile.

Prezes Stanisław Malarz z Miechowa oświadczył, że SL w Machowie ma swoją orkiestrę stworzoną z ludzi młodych, którzy niedawno należeli do Strzelca, a obecnie wykupili legitymacje członkowskie SL. Orkiestra będzie występować na wszystkich uroczystościach ludowych, ponieważ zostaną im zakupione instrumenty⁷³.

⁶⁹ Z *Tarnobrzeskiego*. „Zielony Sztandar” 21 listopada 1937, nr 60, s. 7.

⁷⁰ W *Tarnobrzegu*. „Zielony Sztandar” 2 stycznia 1938, nr 1, s. 10.

⁷¹ *Głosy wsi*. Z *Tarnobrzeskiego*. „Zielony Sztandar” 24 stycznia 1937, nr 5, s. 8.

⁷² AAN. Zespół Urząd wojewódzki we Lwowie, sygn. 974/35, s. 162.

⁷³ APP. Zespół Starostwo Powiatowe w Tarnobrzegu, sygn. 185, s. 90.

8 maja 1938 r. w Tarnobrzegu odbył się statutowy zjazd SL, w którym udział wzięło 250 delegatów kół SL, w tym 20 kobiet. W przedstawionym sprawozdaniu za 1937 r. prezes Korga oświadczył, że liczba czynnych członków wynosiła 3056, a było to o 400 członków więcej niż w 1936 r. Pod względem organizacyjnym powiat tarnobrzegi znalazł się na siódmym miejscu w okręgu. Ponadto Korga oświadczył, że: „Nasza działalność SL musi przynieść rezultat i skutek, te ofiary, ta krew przelana za słuszną naszą sprawę oraz więzienia nie pójdą na marne. Nawet za kratami w więzieniu rzeszowskim, gdzie nas było ponad 280 osób, to i tam była między nami solidarność, a złamało się z nas najwyżej 5%”.

Antoni Urbaniak z Alfredówki wniosł o urządzenie w Grębowie kursu dla młodzieży ludowej, gdyż tylko ona będzie należycie uświadomiona przyszłością narodu. Wezwał ZP do powzięcia uchwały opodatkowania przymusowego wszystkich członków po 5 czy 10 gr na nieprzewidziane wydatki i to już podczas wykupu legitymacji. Prezes Korga wyjaśnił, że ZP SL w 1937 r. wydał 395 zł na utrzymanie kursorów w Gaci. Wspomnił o Karolu Słomce, który pełni służbę wojskową, a swoją postawą pokazał, że można pokładać w nim nadzieję. Wniosek Franciszka Korgi za opodatkowaniem kół SL na 1938 r. po 5 zł od koła liczącego do 20 członków, a po 10 zł od koła liczącego ponad 20 członków został jednogłośnie przyjęty. Zaznaczył, że dr Leonard Madej złożył kwotę 20 zł na cele organizacyjne, za co podziękował publicznie nieobecnemu na zebraniu doktorowi.

Ostatecznie doszło do wyboru nowego ZP SL w następującym składzie: prezes powiatowy Franciszek Korga ze Skowierzyna, prezes honorowy dr Leonard Madej z Tarnobrzega, członkowie zarządu – Władysław Kozieł z Grębowa, Kazimierz Konefał z Poręb Dębskich, Szymon Dąbek ze Stalów, Józef Duma z Krawców (pozostający w więzieniu w śledztwie), Leon Korga ze Skowierzyna (również przebywa w więzieniu), Antoni Urbaniak z Alfredówki, Jan Zieliński z Berdechowa, Franciszek Rychel z Rzeczycy Okrągłej, Józef Motyka z Machowa. Na zastępców członków powołano: Piotra Tudora z Chmielowa, Walentego Dula z Grębowa, Piotra Wilka z Nadbrzezia, Stanisława Saję z Wydrzy. Do Sądu Partyjnego zostali wybrani: dr Leonard Madej, Wincenty Małysz z Gorzyc, Franciszek Motyka, Stanisław Malarz z Machowa, Walczyna z Trześnia i Władysław Florek ze Sokolnik⁷⁴.

11 września 1938 r. w lokalu Tadeusza Zająca w Grębowie odbyło się zebranie prezesów, sekretarzy i członków SL z powiatu, na którym przeprowadzono wybór delegatów na okręgowy zjazd delegatów SL w Rzeszowie 18 września. Obecnych było ok. 70 osób. Podczas zebrania wybrano następujących delegatów: Franciszek Korga, prezes ZP SL, dr Leonard Madej, prezes honorowy z Tarnobrzega, Władysław Kozieł, pierwszy wiceprezes z Grębowa, Kazimierz Konefał, drugi wiceprezes z Poręb Dębskich, Szymon Dąbek, członek koła SL ze Stalów, Stanisław Malarz, prezes koła SL z Machowa i Franciszek Wilk, prezes koła SL z Nadbrzezia⁷⁵.

30 października 1938 r. w Sali „Sokoła” w Tarnobrzegu odbył się nadzwyczajny zjazd powiatowy SL z udziałem 400 członków, w tym 50% młodzieży i kilka kobiet. Zgromadzenie miało na celu poinformowanie o zajęciu stanowiska w sprawie zbliżających się wyborów parlamentarnych. Kongres warszawski postanowił, że człon-

⁷⁴ *Ibidem*, s. 99-100.

⁷⁵ Tamże, s. 266.

kowie mają się wstrzymać co do wyborów parlamentarnych, jeżeli zaś ktoś się wyłamie, to przestanie być członkiem SL. Jednocześnie ustalono, że SL weźmie udział w wyborach samorządowych⁷⁶.

Tabela 1. Wykaz kół SL w powiecie tarnobrzeskim w 1938 r.

Lp.	Nazwa miejscowości	Gmina, do której miejscowość należy	Ogólna liczba członków	Liczba członków płacących składki	Wpływy w poszczególnych miejscowościach, w %	Imię i nazwisko przewodniczącego	Wykaz organizacji opanowanych przez SL	Uwagi nt. aktywności koła
1.	Alfredówka	Chmielów	25	25	60	Józef Urbaniak	Koło „Wici”	duża
2.	Antoniów (Zalesie)	Radomyśl n/S	44	44	70	Franciszek Cichomski	-	średnia
3.	Brandwica	Charzewice	28	-	-	Piotr Wawrzyniec	-	nieczynne
4.	Brandwica (Musików)	Charzewice	19	-	-	Piotr Stelmach	-	nieczynne
5.	Charzewice	Charzewice	35	-	10	Piotr Grabowski	-	mała
6.	Chmielów	Chmielów	160	160	80	Bolesław Koper	-	duża
7.	Chwałowice	Radomyśl n/S	43	-	30	Władysław Kamiński	-	mała (nieczynne chwilowo)
8.	Cygany	Chmielów	70	70	60	Piotr Kozdęba	-	średnia
9.	Dąbrowica	Baranów	26	20	50	Piotr Tyburaki	-	średnia
10.	Dąbrowica (Kacaki)	Baranów	58	25	50	Antoni Pasek	-	średnia
11.	Dąbrowa Rzeczycka	Charzewice	25	-	-	Kazimierz Tracz	-	nieczynne
12.	Dąbrowa Rzeczycka (Kępa)	Charzewice	31	-	-	Jan Pamuła	-	nieczynne
13.	Dęba (Poręby)	Chmielów	30	17	75	Józef Kopeć	-	średnia
14.	Dzików (Podłęże)	Tarnobrzeg	17	-	10	Ludwik Mróz	-	-
15.	Furmany	Trześń	15	15	50	Jan Lis	-	mała
16.	Furmany (Poręby)	Trześń	21	18	50	Franciszek Galek	Koło „Wici”	średnia
17.	Gorzyce	Trześń	15	15	60	Wawrzyniec Czermiński	Kółko rolnicze	średnia

⁷⁶ Tamże, sygn. 185, s. 289.

18.	Grębów (Zabrze Dolne)	Grębów	120	60	100	SL weźmie udział	SL weźmie udział	SL weźmie udział
19.	Grębów-Piasek	Grębów	160	160	100	Władysław Kozieł	Koło „Wici”, Straż Pożarna	duża
20.	Grębów-Wydrza	Grębów	123	98	100	Stanisław Saja	Koło „Wici”, Straż Pożarna	duża
21.	Grębów (Zapolednik)	Grębów	85	25	100	Wojciech Matyja	Koło „Wici”	duża
22.	Jadachy	Chmielów	80	80	100	Michał Zbyrad	Kółko rolnicze, i Straż Pożarna	duża
23.	Jastkowice	Charzewice	55	20	60	Ludwik Bielecki	Straż Pożarna	średnia
24.	Jeziórko	Grębów	100	100	100	Marcin Stadnik	Koło „Wici”	duża
25.	Jamnica	Grębów	92	92	100	Michał Kopała	Koło „Wici”	duża
26.	Kajmów	Tarnobrzeg	10	-	40	Tomasz Pyzewicz	-	-
27.	Krawce	Grębów	111	111	100	Józef Duma	Koło „Wici”, Straż Pożarna	duża
28.	Knapy	Baranów	28	-	25	Jan Fzrdyna	-	średnia
29.	Kotowa Wola	Zbydniów	8	5	10	Adam Paterek	-	mała (nieczynne)
30.	Koćmierzów	Trześń	20	-	-	Bartłomiej Kondeusz	-	nieczynne
31.	Miechocin	Tarnobrzeg	37	30	50	Stanisław Sadrałuża	-	średnia
32.	Mokrzyszów	Tarnobrzeg	60	60	90	Jan Buczek	-	średnia
33.	Majdan Zbydniowski	Zbydniów	29	-	10	Michał Kaczyński	-	mała
34.	Machów	Tarnobrzeg	36	20	80	Stanisław Malarz	Straż Pożarna, kółko rolnicze	duża
35.	Motycze Poduchowskie	Trześń	26	26	100	Michał Fietko	Koło „Wici”	duża
36.	Motycze Szlacheckie	Zbydniów	18	10	100	Paweł Kwiatkowski	Koło „Wici”	średnia
37.	Nadbrzezie	Trześń	26	26	25	Piotr Wilk	Straż Pożarna	mała

38.	Nagnajów	Chmielów	16	16	50	Józef Trzaska	-	mała
39.	Ocice	Tarnobrzeg	50	40	80	Wojciech Włodarczyk	Straż Pożarna, kółko rolnicze	średnia
40.	Plichów	Charzewice	45	30	50	Wojciech Golik	-	mała
41.	Dąbrówka Pniów	Radomyśl	27	-	70	Józef Ziobrowski	Straż Pożarna	mała
42.	Rozalin	Chmielów	52	40	80	Józef Kosiorowski	Straż Pożarna	średnia
43.	Rzeczycza Długa	Charzewice	70	-	-	Franciszek Kusiński	-	nieczynne
44.	Rzeczycza Okrągła	Charzewice	34	-	-	Franciszek Wermiński	-	nieczynne
45.	Skowierzyn	Zbydniów	92	60	100	Jan Rychel	koło „Wici”, część kółka rolniczego, Straż Pożarna, ZML, spółdzielnia mleczarska	duża
46.	Sielec	Tarnobrzeg	50	-	40	Walenty Galek	-	-
47.	Siedleszczany	Baranów	21	8	25	Julian Kubicki	-	średnia
48.	Sokolniki	Trześń	50	50	80	Władysław Tworek	Straż Pożarna	duża
49.	Sokolniki Orlińska	Trześń	10	10	80	Jan Chruściel	-	duża
50.	Skopanie	Baranów	47	31	25	Marcin Brożyna	-	mała
51.	Stale	Tarnobrzeg	60	60	100	Franciszek Cebula	-	duża
52.	Sobów	Tarnobrzeg	27	17	50	Ludwik Czech	-	średnia
53.	Tarnobrzeg	Dzielnica Miechocin	42	-	30	Józef Niezgoda	-	mała
54.	Tarnowska Wola	Chmielów	52	-	10	Piotr Rębisz	-	nieczynne
55.	Trześń	Trześń	29	29	70	Franciszek Duszkiewicz	kółko rolnicze	średnia
56.	Turbia	Charzewice	23	-	80	Jan Treła	-	duża
57.	Turbia Zaosie	Charzewice	16	-	50	Michał Witos	-	średnia

58.	Turbia Obojna	Charzewice	18	-	50	Kazimierz Krawiec	-	średnia
59.	Wielowieś	Trześń	20	-	-	Stanisław Koziół	-	nieczynne
60.	Wola Rzczycka	Radomyśl	30	30	80	Franciszek Koziół	-	duża
61.	Wrzawy	Trześń	63	43	80	Karol Broda	kółko rolnicze, Kasa Stefczyka	średnia
62.	Wólka Turebska	Zbydniów	14	14	60	Adam Latawiec	-	średnia
63.	Zaleszany	Zbydniów	30	30	80	Jan Zieliński	kółko rolnicze, w części Kasa Stefczyka, Straż Pożarna, Koło Gospodyń Wiejskich, KSMMiŻ	średnia
64.	Zaleszany Kępie	Zbydniów	60	20	60	Ludwik Krasoń	ZML	średnia
65.	Zakrzów	Tarnobrzeg	63	40	80	Andrzej Szustak	Straż Pożarna	duża
66.	Zalesie Gorzyckie	Trześń	17	17	50	Władysław Turbiarz	-	średnia
67.	Zbydniów	Zbydniów	40	-	50	Franciszek Sławek	-	mała, nieczynne
68.	Żupawa	Tarnobrzeg	52	47	50	Kazimierz Myszka	-	średnia

Źródło: APP. Zespół Starostwo Powiatowe w Tarnobrzegu, sygn. 159, s. 54-55

Od połowy listopada 1938 r. ludowcy rozpoczęli organizacyjne przygotowania do wyborów gromadzkich. Zwołany na październik Kongres SL wezwał ludność chłopską do wzięcia udziału w wyborach samorządowych⁷⁷. W powiecie tarnobrzeskim na 1190 mandatów ludowcy otrzymali 1045, bezpartyjni – 134, Stronnictwo Narodowe – 2, Polska Partia Socjalistyczna – 9⁷⁸. Taki wynik był wielkim sukcesem ludowców. Warto podkreślić, że pozycja prezesa ZP Franciszka Korgi we władzach stronnictwa w tym okresie znacząco się wzmacniała. Było to spowodowane dobrą organizacją stronnictwa w powiecie. We wrześniu 1938 r. Korga został wybrany do RN SL⁷⁹.

⁷⁷ *Chłopi wobec wyborów samorządowych*. „Piast” 30 października 1938, nr 44, s. 2.

⁷⁸ *Z wyborów samorządowych*. „Zielony Sztandar” 2 kwietnia 1939, nr 14, s. 8.

⁷⁹ *Rada Naczelna SL*. „Zielony Sztandar” 25 września 1939, nr 46.

19 marca 1939 r. w sali „Sokoła” w Tarnobrzegu odbył się statutowy powiatowy zjazd SL zwołany przez prezesa ZP SL Franciszka Korgę. Uczestniczyło w nim ok. 400 delegatów, w tym ok. 30 kobiet oraz siedem sztandarów ludowych. Po skontrolowaniu legitymacji członkowskich prezes omówił znaczenie ósmej rocznicy zjednoczenia ruchu ludowego. Złożył sprawozdanie z działalności ZP SL za 1938 r., zaznaczając, że liczba wykupionych legitymacji członkowskich w 1938 r. wynosiła 3600 sztuk, tj. o 500 więcej niż w 1937 r., ale mniej niż w 1936 r. Korga odniósł się również do terenów, na których jest rozbudowywany Centralny Okręg Przemysłowy. Zwrócił uwagę, że organizacja na tych terenach trochę osłabła. Wybory samorządowe wykazały jednak, że w tych miejscach SL uzyskało znaczną większość dochodzącą do 70% poparcia. Na koniec dokonano wyboru nowego ZP z adwokatem dr Leonardem Madejem z Tarnobrzega jako prezesem honorowym i Franciszkiem Korgą ze Skowierzyna jako prezesem czynnym na czele.⁸⁰

Zakończenie

Powiat tarnobrzescki w kwestiach organizacyjnych należał do przodujących w województwie lwowskim. Świadczyło o tym zestawienie sporządzone przez lwowski urząd wojewódzki w kwietniu 1938 r. Pod względem liczby kół ZP SL z 68 kołami uplasował się na wysokim trzecim miejscu. Więcej kół posiadał tylko ZP SL w Rzeszowie (93) oraz ZP SL w Jarosławiu (92). Jeśli chodzi o liczbę członków, to według zestawienia ZP SL w Tarnobrzegu było ich 2836 – to dopiero szósty wynik w województwie, po ZP SL w Rzeszowie (7405), Jarosławiu (6614), Łąncucie (3988), Przeworsku (3439) i Brzozowie (2982). Trochę lepiej było z wykupionymi legitymacjami, gdyż w tym zestawieniu ZP SL w Tarnobrzegu plasował się na czwartym miejscu (2024), ustępując ZP w Rzeszowie (5571), Jarosławiu (4640) i Łąncucie (3428)⁸¹. W tabeli 1. zestawiono koła SL, które posiadały największą liczbę członków i które miały wpływy w swoim środowisku.

Lata 1936–1938 były czasem znaczącego rozwoju ruchu ludowego, który stał się główną siłą polityczną w powiecie tarnobrzesckim. Za tym sukcesem stało dwóch prezesów ZP SL – dr Leonard Madej, pełniący tę funkcję do lutego 1936 r., oraz Franciszek Korga, piastujący ten urząd aż do wybuchu II wojny światowej. Każdy z nich miał duże poważanie wśród członków SL, z tym że Madej był bardziej konserwatywnym ludowcem, a Korga należał do lewicowych działaczy w powiecie.

Bibliografia

Źródła

Archiwum Państwowe w Przemyślu. Starostwo Powiatowe w Tarnobrzegu, sygn. 157, 159, 185.

⁸⁰ AAN. Zespół Urząd Wojewódzki we Lwowie, sygn. 974/36, s. 5.

⁸¹ *Ibidem*, sygn. 974/67, s. 94.

Archiwum Państwowe w Rzeszowie. Zespół Starostwo Powiatowe w Rzeszowie, sygn. 82.

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie. Fond 205, opis 1, sprawa 493.

Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Zespół Komenda Wojewódzka Policji Państwowej we Lwowie, sygn. 7.

Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Zespół MSW, sygn. 1129.

Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Zespół Urząd Wojewódzki we Lwowie, sygn. 10, 12, 15, 18, 23, 35, 67.

Wspomnienia

Korga L., *Ziemia tarnobrzeska w walce o władzę robotniczo-chłopską. Wspomnienia z lat 1934–1939–1945*, Rzeszów 1961.

Prasa

„Gazeta Chłopska” 1928.

„Piast” 1931–1939.

„Zielony Sztandar” 1931–1939.

Opracowania

Dorobek polityczny i organizacyjny ruchu ludowego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Historyków Wsi i Ruchu Ludowego w 110-lecie działalności politycznego ruchu ludowego 26 października 2005, pod red. J. Gmitruka, Warszawa 2005.

Kołodziejczyk A., *Bitwa Warszawska dniem czynu chłopskiego 1920–1995*, Warszawa 1995.

Półciwiartek D., *Składy osobowe zarządów powiatowych Stronnictwa Ludowego w województwie lwowskim w latach 1931–1939*. „Myśl Ludowa” 2022, nr 14.

Półciwiartek D., *Działalność komisji gospodarczych przy Zarządzie Okręgowym Stronnictwa Ludowego*. „Prace Historyczno-Archiwalne” 2023, t. XXXV.

Półciwiartek D., *Działalność Sekcji Kobiet przy Stronnictwie Ludowym*. „Rocznik Historyczny Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego” 2022, nr 38.

Strajk chłopski w Małopolsce w sierpniu 1937 r. W pięćdziesiątą rocznicę wielkiego strajku chłopskiego. Wstęp K. Przyboś, geneza i przebieg strajku J. Hampel. Materiały źródłowe B. Dereń, Warszawa 1988.

Wielki Strajk chłopski w 1937 roku. Uwarunkowania i konsekwencje, pod red. W. Wierzbienca, Rzeszów 2008.

Abstract**The article follows the life and service of Stan
The Development of the People's Party in Tarnobrzeg
County in 1936–1939**

The People's Party was the strongest political party in Tarnobrzeg County in the 1936–1939 period. Despite the unfavorable political situation, the party attracted new supporters. The local leaders of the People's Party, Leonard Madej in 1931–1936, and Franciszek Korga in 1936–1939, contributed greatly to the party's development.

The undertakings, such as the celebration of the Swieto Ludowe holiday, the Swieto Czynu Chlopskiego holiday, sanctifying banners and the party's participation in the peasant strike, greatly contributed to its popularity. These events shaped the political and social awareness of the party's members.

In terms of organization, the People's Party branch in Tarnobrzeg was one of the best in Lviv province. In 1936, the party had 60 smaller branches and 2000 members with ID cards. Two years later, the numbers increased to 68 smaller branches and 2836 members, respectively.

Keywords:

Tarnobrzeg county, Lviv province, the People's Party, Swieto Ludowe holiday, Swieto Czynu Chlopskiego holiday, County Economic Commission, 1937 Peasant Strike, Women Section supporting People's Party, Leonard Madej, Wladyslaw Koziol, Franciszek Korga, Leon Korga.